

ACTUEEL

VOORSTEL OM BINDEND CORRECTIEF REFERENDUM OP TE NEMEN IN DE GRONDWET

Op 29 januari heeft het Kamerlid Van Raak (SP) een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer aanhangig gemaakt, dat strekt tot overweging van een voorstel om bepalingen inzake het correctief referendum op te nemen in de Grondwet.

Het [eindrapport](#) van de Staatscommissie parlementair stelsel vormt de aanleiding voor dit voorstel. De Staatscommissie adviseert namelijk tot invoering van een bindend correctief referendum om de vertegenwoordigende democratie aan te vullen. In plaats van de kabinetsreactie op het eindrapport af te wachten, heeft Van Raak het initiatief genomen om zelf een voorstel bij de Tweede Kamer aanhangig te maken.

Het wetsvoorstel en de memorie van toelichting vindt u [hier](#).

REDACTIE WETENSCHAPPELIJK COMMENTAAR OP DE GRONDWET BREIDT UIT

Met veel genoegen melden wij dat dr. E.J. Janse de Jonge bereid is gevonden toe te treden tot de redactie van ons wetenschappelijk commentaar op de Grondwet. Eric Janse de Jonge (1957) behoort tot de auteurs van het commentaar van het eerste uur en schreef ook verscheidene onderdelen van het huidige commentaar. Hij was van 1984 tot 1999 verbonden aan de Tilburgse juridische faculteit, waar hij in 1993 bij prof. mr. Alis Koekkoek promoveerde op een dissertatie over “[Het budgetrecht: rechtsvergelijkende studie naar de begrotingsbehandeling door het parlement in de Verenigde Staten, Engeland en Nederland](#)”.

Hij heeft in de daarop volgende jaren een rijke ervaring opgedaan in de praktijk van het publiekrecht, maar bleef wetenschappelijk actief. In 2012 verscheen van zijn hand het boek [Amerikaans staatsrecht - Beschouwingen over de rule of law, staatsinstellingen en politiek in de Verenigde Staten van Noord-Amerika](#). Na als hoofd bestuurlijk-juridische zaken (BJZ) van de gemeente Helmond werkzaam te zijn geweest was hij van 2002 tot 2007 lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant en van 2007 tot 2011 lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, naast zijn werk als partner bij adviesbureau BMC. Van 2009 tot 2012 was hij ambassadeur Stedelijke Distributie namens het ministerie van Infrastructuur en Milieu. Laatstelijk was hij een van de leden de [Staatscommissie parlementair](#)

[stelsel](#), die in december 2018 haar eindrapport uitbracht.

Wij verheugen ons op de samenwerking met onze nieuwe college-redacteur.

Ernst Hirsch Ballin
Gert-Jan Leenknecht

EINDRAPPORT STAATSCOMMISSIE PARLEMENTAIR STELSEL

Donderdag 13 december heeft de Staatscommissie parlementair stelsel onder leiding van Johan Remkes haar eindrapport uitgebracht. Het 348 pagina's tellende eindrapport is getiteld 'Lage drempels, hoge dijken' en bevat een groot aantal aanbevelingen ter versterking van de Nederlandse parlementaire democratie, en daarnaast ter consolidatie van de rechtsstaat.

Op de [website](#) van de Staatscommissie kunt u (een samenvatting van) het eindrapport raadplegen.

VOORSTEL OM VERTROUWENSREGEL OP TE NEMEN IN DE GRONDWET

In zijn periodieke column in *SC, Wetten en regels verklaard*, pleit Ernst Hirsch Ballin voor de grondwettelijke verankering van de thans ongeschreven vertrouwensregel. De vertrouwensregel houdt kortgezegd in dat een minister of staatssecretaris moet aftreden, wanneer een meerderheid van de Tweede Kamer haar vertrouwen in zo'n bewindslied opzegt. In de Staatsregelingen van de Caribische landen van het Koninkrijk is zo'n regel reeds opgenomen. De column is ook op het [forum](#) van Nederlandrechtsstaat.nl te lezen.

WETENSCHAPPELIJK COMMENTAAR OP DE GRONDWET IN EEN NIEUW JASJE

Al langere tijd is het mogelijk om het Wetenschappelijk commentaar op de Grondwet te downloaden als pdf-versie. Vanaf heden is het uiterlijk van deze pdf's verbeterd: de opmaak is aanzienlijk mooier geworden, wat niet alleen de leesbaarheid bevordert maar het commentaar ook voorziet van de professionele uitstraling die het toekomt. Ook de bijdragen op het Forum kunnen gedownload worden in dit nieuwe format.

Op deze manier wordt het aantrekkelijker om het Wetenschappelijk commentaar op

de Grondwet of om de opiniërende stukken van het Forum voor te schrijven aan studenten en cursisten. Mocht u nog onvolkomenheden tegenkomen, dan laat dat vooral weten via [e-mail](#).

RAAD VAN STATE WAARSCHUWT VOOR DIGITALISERENDE OVERHEID

Op 6 september bracht de Afdeling Advisering van de Raad van State een ongevraagd advies uit aan de regering en het parlement over de knelpunten bij digitale overheidscommunicatie en bij wetgeving. Digitalisering biedt de samenleving volgens de Afdeling veel voordelen en kansen. Tegelijkertijd mag de burger niet de dupe worden van verdergaande digitalisering bij de overheid. Bij het digitaal communiceren door de overheid staat het gemak van het functioneren van de overheid voorop. Digitale communicatie en gegevensverwerking verlopen nog niet gecoördineerd. Overheidsorganen staan nog onvoldoende stil bij de gevolgen daarvan voor de verhouding tussen de overheid en de burger.

Lees het volledige advies [hier](#).

AIV: MEER AANDACHT NODIG VOOR MENSENRECHTEN IN CARIBISCHE DELEN VAN HET KONINKRIJK

Binnen het Koninkrijk der Nederlanden dreigt een tweedeling in mensenrechten te ontstaan. Mensenrechtenverdragen die door het Koninkrijk zijn ondertekend, zijn vaak alleen in Nederland van kracht. Staatsburgers in het Caribische deel van het Koninkrijk hebben daardoor minder rechten dan hun Europese medeburgers. De regering in Den Haag moet beter samenwerken met de andere landen van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao en Sint Maarten) bij de uitvoering van internationale mensenrechtenverplichtingen.

Dat stelt de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) in het rapport ‘Fundamentele rechten in het Koninkrijk: eenheid in bescherming’ dat vandaag door Ernst Hirsch Ballin wordt aangeboden aan de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Raymond Knops.

Gebrek aan aandacht

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit vier landen: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Nederland heeft bovendien drie ‘bijzondere gemeenten’ in het Caribisch gebied: de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES).

Mensenrechtenverdragen die door het Koninkrijk zijn ondertekend horen in alle landen en gebiedsdelen van het Koninkrijk van kracht te zijn. In de praktijk wordt echter voor Aruba, Curaçao, Sint Maarten en de BES-eilanden een uitzondering gemaakt. ‘Zij moeten vaak eerst nog wetten en regels opstellen om de afspraken in een verdrag uit te kunnen voeren’, legt Hirsch Ballin uit. ‘Dikwijls ontbreekt het aan menskracht, maar ook aan aandacht voor het belang van gelding in het hele Koninkrijk – ook bij de Nederlandse overheid. Medegelding van een verdrag wordt vervolgens op de lange baan geschoven’.

Internationale kritiek

De AIV constateert in zijn advies dat zeker zes belangrijke mensenrechtenverdragen alleen in Europees Nederland gelden en niet in Aruba, Curaçao, Sint Maarten en de BES-gemeenten. Hieronder zijn het VN Gehandicaptenverdrag, het Europese Verdrag voor het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, en aanvullende afspraken bij het Kinderrechtenverdrag om de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie tegen te gaan.

Ook internationaal is kritiek op deze tweedeling in mensenrechten. Tijdens het laatste VN-mensenrechtenexamen (Universal Periodic Review) van het Koninkrijk in 2017 werd erop aangedrongen dat de mensenrechtenverschillen tussen Nederland en het Caribisch deel van het Koninkrijk worden opgeheven. ‘Terwijl de Nederlandse regering stelt dat mensenrechten voor iedereen, altijd en overal moeten gelden, is dat binnen het Koninkrijk zelf niet het geval,’ zegt Hirsch Ballin. ‘De internationale geloofwaardigheid van het Nederlandse mensenrechtenbeleid loopt zo een deuk op’.

Grotere inspanning van Nederland

De vier landen van het Koninkrijk zijn elk zelf verantwoordelijk voor het opstellen van wetten die nodig zijn voor de uitvoering van een verdrag. ‘Maar Aruba, Curaçao, Sint Maarten hebben maar een klein ambtelijk apparaat. Is het dan redelijk te verwachten zij dat helemaal zelf doen?’, vraagt Hirsch Ballin zich af. ‘Van Nederland, met al zijn kundige ambtenaren en kennis van wetgeving, mag een grotere inspanning verwacht worden om de Caribische landen van het Koninkrijk terzijde te staan’. De AIV adviseert daarom dat na ondertekening van een verdrag altijd voor ieder Koninkrijksland een plan van aanpak wordt opgesteld. Nederland moet hierbij het voortouw nemen, ‘uiteraard in goede samenwerking en op basis van gelijkwaardigheid’, aldus Hirsch Ballin.

De AIV pleit verder voor een sterkere rol voor het ministerie van Binnenlandse

Zaken en Koninkrijksrelaties om de mensenrechtensamenwerking van de Nederlandse ministeries met Aruba, Curaçao, Sint Maarten en de BES-eilanden beter te coördineren. Ook moet de kennis van Nederlandse ambtenaren over de structuur van het Koninkrijk en de samenwerking tussen de vier Koninkrijklanden worden vergroot.

Bron: www.aiv-advies.nl

Lees het hele rapport [hier](#).

IDEE VOOR EEN EUROPESE AWB STUIT OP WEERSTAND BIJ EUROPESE COMMISSIE

Dinsdag 10 juli jl. vond in Brussel [een hoorzitting](#) plaats over de mogelijke impact van een Algemene wet bestuursrecht (Awb) voor het bestuur van de Europese Unie.

In 2016 heeft het Europees parlement een [aanzet](#) voor zo'n Europese Awb gedaan, met het idee om tot algemene regels ten behoeve van een open, efficiënt en onafhankelijk Europees bestuur te komen. Om een Europese Awb in te voeren, zal de Europese Commissie daarvoor een voorstel moeten indienen bij de Raad van Ministers en het parlement.

Tijdens de hoorzitting bleek bij de Europese Commissie echter weinig animo te bestaan voor dit idee.

Anne Meuwese, hoogleraar European and Comparative Public Law in Tilburg, was bij de hoorzitting aanwezig. Op de website Publiekrechtropolitiek.nl brengt zij verslag uit en plaatst kritische kanttekeningen bij de houding van de Europese Commissie.

VOORAANKONDIGING STAATSRECHT- CONFERENTIE 2018 (EUR)

De jaarlijkse Staatsrechtconferentie vindt dit jaar plaats op 14 december 2018 en wordt georganiseerd door de sectie Staats- en bestuursrecht van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Het thema van de conferentie is 'Democratie: nieuwe ontwikkelingen' en heeft een multidisciplinaire aanpak. Naast de vier panelgesprekken over dit thema, wordt die dag ook jonge onderzoekers de gelegenheid geboden om een posterpresentatie te houden over een staatsrechtelijk onderwerp.

[Programma](#)

Panel 1: Burgerparticipatie: mogelijkheden en staatsrechtelijke grenzen

Preadviezen van Willemien den Ouden, Tom van der Meer en Joost Westerweel; voorzitter Job Cohen.

Panel 2: Verkiezingen in het tijdperk van social media

Preadviezen van Remco Nehmelman, Hansko Broeksteeg en Nico van Eijk; voorzitter Gijs van Oenen.

Panel 3: Organisatieverboden

Preadviezen van Paulien de Morree, Paul Mevis en Pieter Verrest, Paul van Sasse van Ysselt en Jon Schilder; voorzitter Janneke Gerards.

Panel 4: Methodologische en historische aspecten van democratie

Preadviezen van Geerten Boogaard, Remieg Aerts en Mart Rutjes; voorzitter Maria Grever

Zie de [website](#) van de conferentie voor meer info.

TUSSENSTAND STAATSCOMMISSIE PARLEMENTAIR STELSEL

Donderdag 21 juni publiceerde de Staatscommissie parlementair stelsel een tussenrapport waarin mogelijke oplossingen voor de verbetering van de vertegenwoordigende democratie in het algemeen en het huidige tweekamerstelsel in het bijzonder. Veel van deze eventuele oplossingen zullen eind 2018 in een eindrapport worden uitgewerkt. Als mogelijke verbeteringen noemt de commissie onder andere de invoering van een bindend referendum, een gekozen kabinetsformateur, een constitutioneel hof, en een conflictregeling tussen de Tweede en Eerste Kamer.

Lees [hier](#) het tussenrapport.

EERSTE KAMER STEMT IN MET WETSVORSTEL GEDEELTELIJK VERBOD GEZICHTSBEDEKKENDE KLEDING

De Eerste Kamer heeft 26 juni ingestemd met het wetsvoorstel Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding van minister Ollongren (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties). De fracties van VVD, CDA, PVV, CU, SGP, 50PLUS, PvdD en OSF (in totaal 44 zetels) stemden voor het wetsvoorstel, de fracties van D66, SP, PvdA, en GroenLinks (in totaal 31 zetels) tegen.

Het [wetsvoorstel](#) omvat een wettelijk verbod op het dragen van kleding die het

gezicht geheel bedekt of zodanig bedekt dat alleen de ogen onbedekt zijn, of onherkenbaar maakt, in onderwijsinstellingen, het openbaar vervoer, overheidsinstellingen en zorginstellingen.

MOTIE-BIKKER OVER DE EVALUATIE VAN DE CONTRATERRORISME- WETGEVING AANGENOMEN

Tijdens het debat over de staat van de rechtsstaat op 22 mei 2018 in de Eerste Kamer is door Kamerlid Bikker (ChristenUnie) en zeven andere Kamerleden een motie ingediend, waarin zij de regering verzoeken om de contraterrorismewetgeving in samenhang te evalueren.

Reden daarvoor is hun constatering dat schokkende terroristische aanslagen in Europa en het uitreizen van geradicaliseerde jihadgangers in de afgelopen jaren hebben geleid tot nieuwe wet- en regelgeving.

Alle wetsvoorstellen zijn in dat kader los van elkaar aangenomen en zullen ook afzonderlijk van elkaar geëvalueerd worden.

Om vast te kunnen stellen hoe deze afzonderlijke contraterrorismemaaregelen bijdragen aan het bevorderen van de veiligheid en het beschermen van de rechtsstaat, zullen zij volgens deze Kamerleden echter in samenhang geëvalueerd moeten worden. Bij die evaluatie zou het decentraal bestuur moeten worden betrokken.

Op 29 mei is de motie Bikker door een ruime meerderheid in de Eerste Kamer aangenomen. Alleen de afgevaardigden van de PVV stemden tegen deze motie.

Nu ligt de bal bij de regering om over te gaan tot een integrale evaluatie van de contraterrorismewetgeving.

EERSTE KAMER STELT BESLISSING OMTRENT INTREKKING WET RAADGEVEND REFERENDUM UIT

De Eerste Kamer wil een 'wedloop' tussen de intrekking van de Wet raadgevend referendum aan de ene kant en een mogelijk referendum over de Donorwet aan de andere kant voorkomen. Daarom zijn er aanvullende vragen gesteld aan de Minister over de intrekking van de Wet raadgevend referendum.

Bron: [Eerste Kamer](#)

VOORSTEL OM RECHT OP EERLIJK PROCES IN GRONDWET OP TE NEMEN IN EERSTE LEZING AANVAARD

Dinsdag 20 februari heeft de Eerste Kamer in eerste lezing een wetsvoorstel aangenomen om een bepaling over het recht op een eerlijk proces in de Grondwet op te nemen. Voor het wetsvoorstel stemden VVD, CDA, D66, SP, PvdA, GroenLinks, ChristenUnie, PvdD, SGP, 50PLUS en OSF. De PVV stemde tegen.

Met het wetsvoorstel wordt de garantie van individuele rechtsbescherming op grondwettelijk niveau verankerd. Een algemeen recht op een eerlijk proces was niet expliciet opgenomen in de Grondwet.

Voorgesteld wordt het recht op een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter te formuleren als een subjectief (grond)recht dat de burger een bepaalde aanspraak geeft jegens de wetgever en rechter. Daarom wordt deze bepaling in dit voorstel opgenomen in hoofdstuk 1 van de Grondwet over grondrechten.

Nu het voorstel is aanvaard door de Tweede en Eerste Kamer, is de eerste lezing van de grondwetsherzieningsprocedure voltooid. Pas nadat er nieuwe Tweede Kamerverkiezingen hebben plaatsgevonden, kan de behandeling van dit voorstel in tweede lezing plaatsvinden. Dan is nodig dat een twee derde meerderheid in de Tweede en Eerste Kamer voor het voorstel stemt.

Bron: [website](#) Eerste Kamer

EERSTE KAMER STEMT IN MET NIEUWE DONORWET

Op 13 februari heeft een krappe meerderheid in de Eerste Kamer ingestemd met het wetsvoorstel 'Actief Donorregistratiesysteem', een initiatief-voorstel dat verdedigd werd door Tweede Kamerlid Pia Dijkstra (D66). Van de 74 senatoren stemden 38 voor en 36 tegen.

Dit betekent dat het bestaande beslissysteem voor donorregistratie zal worden gewijzigd, wat neerkomt op de vervanging van het huidige toestemmingssysteem door een systeem van Actieve Donor Registratie (ADR-systeem). In een ADR-systeem kan men dezelfde vier keuzes vastleggen als in het huidige toestemmingssysteem:

- ik geef toestemming,

- ik geef geen toestemming,

- mijn nabestaanden beslissen, of
- een specifiek persoon beslist.

Evenals in het huidige systeem is registratie in dit nieuwe ADR-systeem niet verplicht. Wel wordt vanaf het 18e levensjaar iedere Nederlandse ingezetene aangeschreven met een donorformulier. Indien men niet reageert op dit formulier, wordt men geregistreerd als persoon die geen bezwaar heeft tegen orgaandonatie. De betrokkene ontvangt hiervan een bevestiging. Het is te allen tijde mogelijk de registratie te wijzigen. Op deze wijze worden mensen gestimuleerd actief na te denken over hun keuze met betrekking tot orgaandonatie. Nabestaanden en medische professionals worden daardoor ontlast.

Een van de bezwaren tegen de Donorwet is dat het nieuwe ADR-systeem de onaantastbaarheid van het lichaam, dat als grondrecht is opgenomen in [artikel 11 Grondwet](#), onvoldoende zou eerbiedigen.

NATIONALE BESCHERMING GRONDRECHTEN VAN HOOG NIVEAU, MAAR STAAT ONDER DRUK

De grondrechtenbescherming in Nederland is van hoog niveau, maar staat momenteel onder druk. Dat stelt Paul van Sasse van Ysselt, onderzoeker aan de rechtenfaculteit van de Vrije Universiteit Amsterdam en ambtenaar bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, in het proefschrift waar hij 22 januari jl. op promoveerde.

In een democratische rechtsstaat vervullen grondrechten een spilfunctie. Zij bieden rechten aan burgers en plichten voor de (Nederlandse) overheid. De nakoming van die rechtsplicht is bepalend voor de mate waarin grondrechten en de daardoor beschermde belangen (kunnen) worden gerealiseerd. Van Sasse van Ysselt biedt in zijn proefschrift inzicht in deze thematiek door na te gaan wat die betekenis van de rechtsplicht inhoudt en op welke wijze het nakomen institutioneel wordt gegarandeerd.

Van Sasse van Ysselt concludeert dat de nationale grondrechtenbescherming van hoog niveau is, maar onder druk staat als gevolg van de proliferatie van grondrechten en de complexiteit van de samenleving. Dat vraagt om een systematischer grondrechtenbeleid, waarin het vermijden van een grondrechtenregelreflex en toezichtreflex, en het versterken van de naleving centraal staan.

(Bron: [website](#) VU Amsterdam)

TWEEDE KAMER STEMT IN MET GRONDWETSWIJZIGING AANGAANDE DE BENOEMING VAN DE BURGEMEESTER

Dinsdag 23 januari heeft de Tweede Kamer in tweede lezing bijna unaniem ingestemd met het voorstel om de benoeming van de burgemeester, die thans volgens de Grondwet bij Koninklijk besluit geschiedt, uit de Grondwet te halen. Als de Eerste Kamer het voorstel aanneemt met een tweederde meerderheid, zal de benoeming van de burgemeester uit de Grondwet worden gehaald, waardoor er mogelijkheden ontstaan om de benoeming van de burgemeester wettelijk te regelen. De wetgever zou er dan bijvoorbeeld voor kunnen kiezen dat burgemeesters voortaan rechtstreeks verkozen worden door de burger.

CONCLUSIE STAATSRaad ADVOCaat-GENERAAL OVER DE TOETSING VAN ALGEMEEN VERBINDENDE VOORSCHRIFTEN

De staatsraad advocaat-generaal Widdershoven stelt in een conclusie dat bestuursrechters een algemeen verbindend voorschrift exceptief, d.w.z. indringend, moeten toetsen aan zowel materiële als formele algemene rechtsbeginselen. Zij moeten dat voorschrift vervolgens buiten toepassing laten of onverbindend verklaren als dat voorschrift in strijd is met een algemeen rechtsbeginsel.

De voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State had de staatsraad advocaat-generaal Widdershoven gevraagd een conclusie te nemen in twee zaken over besluiten van de gemeente Purmerend over een bestaand tankstation dat ook LPG verkoopt. Volgens een omwonende zou een ministeriële regeling niet mogen worden toegepast vanwege strijd met een Europese richtlijn. Die regeling is een algemeen verbindend voorschrift waarin veiligheidsvoorschriften staan voor LPG-tankstations.

Lees de volledige conclusie [hier](#).

ALGEMENE VERORDENING GEGEVENSBE SCHERMING VANAF 25 MEI VAN KRACHT IN DE EU

Per 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van toepassing. Dat betekent dat er vanaf die datum dezelfde privacywetgeving geldt in de hele Europese Unie (EU). De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) geldt dan niet meer.

De AVG strekt tot:

- de versterking en uitbreiding van privacyrechten;
- het creëren van meer verantwoordelijkheden voor organisaties;
- het toebedelen van dezelfde, stevige bevoegdheden aan alle Europese privacytoezichthouders, zoals de bevoegdheid om boetes tot 20 miljoen euro op te leggen.

Zie de [website](#) van de Autoriteit Persoonsgegevens voor meer informatie.

'INFORMELE VERANDERINGEN HEBBEN WEERSLAG OP GRONDWET'

Op SC online is een interview verschenen met Reijer Passchier naar aanleiding van zijn proefschrift over informele constitutionele verandering. In dit interview zegt Passchier onder andere dat wij de werkelijke relevantie van de Grondwet pas begrijpen, als we de Grondwet niet meer zien als sec een juridisch document maar in zijn historisch-institutionele context beschouwen: 'De meeste mensen verwachten te veel van de Grondwet.'

Lees het volledige interview [hier](#) terug.